

Pozitivan i negativan utjecaj monopola u Hrvatskoj

Krajna, Valentina

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **The University of Applied Sciences Baltazar Zaprešić / Veleučilište s pravom javnosti Baltazar Zaprešić**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:129:679873>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-04**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository of the University of Applied Sciences Baltazar Zaprešić - The aim of Digital Repository is to collect and publish diploma works, dissertations, scientific and professional publications](#)

VELEUČILIŠTE
s pravom javnosti
BALTAZAR ZAPREŠIĆ
Zaprešić

Preddiplomski stručni studij
Poslovanje i upravljanje

VALENTINA KRAJNA

POZITIVAN I NEGATIVAN UTJECAJ MONOPOLA U
HRVATSKOJ

STRUČNI ZAVRŠNI RAD

Zaprešić, 2020. godine

VELEUČILIŠTE
s pravom javnosti
BALTAZAR ZAPREŠIĆ
Zaprešić

Preddiplomski stručni studij
Poslovanje i upravljanje

STRUČNI ZAVRŠNI RAD

POZITIVAN I NEGATIVAN UTJECAJ MONOPOLA U
HRVATSKOJ

Mentorica:
Nikolina Pavičić Rešetar, univ.spec.oec.

Studentica:
Valentina Krajna

JMBAG studenta:
0234055781

Naziv kolegija: Ekonomika troškova
EKONOMIKA TROŠKOVA

1. SAŽETAK	1
ABSTRACT	2
2. UVOD	3
3. MONOPOL	4
3.1 Važnosti monopola	4
3.2 Organizacije monopola	6
3.2.1 Vodoravna kombinacija	6
3.2.2 Okomita kombinacija	6
3.2.3 Kombinacija	6
3.3 Vrste Monopola	7
3.3.1 Prirodni monopoli	7
3.3.2 Državni monopoli	7
3.3.3 Licencni monopoli	7
4. UTJECAJ MONOPOLA	8
5. MONOPSON	9
5.1 Granični prihod	10
5.2 Prosječni prihod	11
6. REGULACIJA TRŽIŠTA	12
6.2 Regulacija na razini prosječnog troška	12
6.3 Reguliranje monopola porezima	13
6.4 Regulacija monopola	15
6.5 Oligopol	16
6.6 Duopol	16
6.7 Diskriminacija cijena	16
6.7.1 Prvi stupanj diskriminacije	16
6.7.2 Drugi stupanj diskriminacije	17
6.7.3 Treći stupanj diskriminacije	17
7. PRAVILA ODREĐIVANJA CIJENA	18
7.1 Linija cijena	18
7.2 Psihološke i promotivne cijene	18
8. MONOPOL U HRVATSKOJ	19
8.1 HRVATSKA ELEKTROPRIVREDA	19
8.1.1 Organizacija	19

8.1.2.	Usluge i djelatnost	20
8.1.3.	Industrija	21
8.1.4.	Posljedice	21
8.2.	HRVATSKE VODE	22
8.2.1.	Organizacija	22
8.2.2.	Usluge i djelatnost	22
8.2.3.	Industrija	24
8.2.4.	Posljedice	24
8.3.	HRVATSKE ŽELJEZNICE	25
8.3.1.	Organizacija	25
8.3.2.	Usluge i djelatnosti	25
8.3.3.	Industrija	26
8.3.4.	Posljedice	26
8.4.	HRVATSKE ŠUME	27
8.4.1.	Organizacija	27
8.4.2.	Usluge i djelatnosti	27
8.4.3.	Industrija	28
8.4.4.	Glavni čimbenici	28
9.	ZAKLJUČAK	29
10.	IZJAVA O AUTORSTVU ZAVRŠNOG RADA	31
11.	LITERATURA	32
12.	INTERNETSKI IZVORI	32
13.	POPIS TABLICA I GRAFOVA	34
14.	ŽIVOTOPIS	35

1. SAŽETAK

U prvom dijelu završnog rada ispitano je što je monopol i vrste monopola koji postoje. Koji daje teorijski uvid u analizu istraživanja na temu pozitivnih i negativnih učinaka monopola u Republici Hrvatskoj. U drugom dijelu, ispitani su razni monopolisti u različitim područjima hrvatskog gospodarstva. S naglaskom na vladine monopole, analizu određenih organizacija i njihovih industrija. Nadalje, navedeni su primjeri monopola u Hrvatskoj iz istraženih empirijskih podataka. Rezimiranjem istraživanja, određeni su pozitivni i negativni utjecaji monopola na Hrvatsko gospodarstvo i učinkovitosti u tim poljima.

Ključne Riječi: monopol, vlada, monopolističke organizacije, strategija.

ABSTRACT

In the first part of the final thesis, we will examine what is a monopoly and the types of monopolies that exist. Which will give us theoretical insight into the study of positive and negative effects of monopolies in the Republic of Croatia. In the second part, we examined monopolies in different areas of the Croatian economy. With a focus on government monopolies, analysis of certain organizations and their industries. Furthermore, the empirical data found is used through examples of monopolies in Croatia. By summarizing all found empirical data, we will determine the positive and negative influences of monopolies on the Croatian economy and the effects it had on the efficiency in their respective fields.

Keywords: monopoly, government, monopolistic organizations, strategy.

2. UVOD

Monopol je blagoslov i prokletstvo, ovisno o tome koga pitamo. Mnogo faktora utječe na razvoj monopola, no što je zanimljivije jest to da većina monopolističkih organizacija, posebice onih nastalih od strane države ne koriste pozitivne faktore kako bi smanjili nastanak negativnih. Što dovodi do svrhe ovog rada, a to je odrediti uzroke i posljedice monopola na teritoriju Republike Hrvatske, utjecaj Europske Unije te određivanje najefikasnije strategije za pristup prema monopolističkim organizacijama na razini državne uprave. Dakle, kako započeti naš pristup prema tom ekonomskom razvoju unutar određenih tvrtki? Prvo, se treba razumjeti kako monopol funkcionira i zašto se događa. Zato je prvi dio ove analize usredotočeno na teoriju monopolističkih organizacija. Zatim se ispituje četiri industrije koje prikazuju vladin monopol u Hrvatskoj i kako je to utjecalo na trenutno stanje tih organizacija. S obzirom na to da je fokus na teritoriju Hrvatske, istraživanje je usmjereno na teritorij Hrvatske te regulacije Europske Unije na ispitane industrije.

Sagledavši razvoj monopolističkih organizacija unutar teritorija Hrvatske u zadnja dva desetljeća. Zatim je raspravljano o nalazima iz naših empirijskih podataka i istraživanjima provedenima u određenim područjima. Zaključujemo da mogućom strategijom kojom bi se ostvarile prednosti koje monopol nudi i stvorio novi način gledanja na strategiju monopola, posebice vladini monopoli te kako mogu stvoriti održiv, rastući sustav u industrijama koje se bave upravljanjem specifičnim resursima. Što je ujedno i razlog odabira ove teme, pronalazak podataka koji prikazuju pozitivne i negativne utjecaje monopola. Te kad se to istraživanje postavi u granicama električne, vodne, željezničke i šumarske industrije, može se odrediti mnogo prepreka na koje bi trebali utjecati. Specifično kad se priča o upravljanju električne energije i vode. Kao resursi bit će jako bitno na koji način se može promijeniti dosadašnje upravljanje. Odabrane industrije nam daju uvid u vladino vodstvo različitih segmenta koji su bitni za razvoj društva te s kojim bi mogli započeti novo razumijevanje u vodstvo prirodnih resursa i prijevoznih usluga. Ali prvo treba utvrditi što je točno monopol i koji su njegovi učinci na različite sudionike društva.

Novonastala digitalna svjetska ekonomija mijenja životne stilove i ponašanja ljudi širom svijeta, čime se kontinuirano restrukturiraju tržišta i sama ekonomska teorija. Konkretno, izbor potrošača dramatično se širi. Posljednjih godina svijet se kreće prema poduzećima koja posluju na slobodnoj trgovini i što je više moguće etički. Vođena golemom ekspanzijom interneta i njegovim mogućnostima. To je danas olakšalo potrošačima da saznaju o markama koje odabiru. Što bi u teoriji trebalo izravnati uvjete između kupca i pružatelja usluge, i podići kupovnu moć potrošača. U stvari, to je bio i ostao težak pothvat.

Tehnološkim širenjem u protekla dva desetljeća omogućeni su i kanali u kojima osoba može lako širiti dezinformacije. Tome također ne pomaže nedostatak jasnih vladinih pravila i propisa. Ipak, to sporo mijenjanje preferencija potrošača i način odabira njihovih robnih marki koji će neizbježno utjecati na trenutačna monopolistička poduzeća. Što je posebno zanimljivo za ovu raspravu, budući da je naše istraživanje usmjereno na vladine monopole i njihove negativne i pozitivne aspekte. Međutim, još uvijek ima puno monopolističkih poduzeća na tržištu, kao što su u telekomunikacijama, prijevozu, i maloprodaji poslovanja, itd. Monopoli obično imaju nepoštenu prednost u odnosu na svoje tržišno natjecanje budući da su ili jedini pružatelj proizvoda ili kontroliraju većinu tržišnog udjela ili kupaca za svoj proizvod. Monopoli se razlikuju od industrije do industrije, imaju tendenciju da dijele slične karakteristike.

3. MONOPOL

3.1 Važnosti monopola

Monopol se odnosi na to kada tvrtka i njene ponude proizvoda dominiraju sektorom ili industrijom. U ekonomiji se može definirati kao trajna tržišna situacija gdje postoji samo jedan davatelj određene vrste proizvoda ili usluga. Monopoli se mogu smatrati ekstremnim rezultatom kapitalizma slobodnog tržišta jer bez ograničenja jedno trgovačko društvo ili grupa postaje dovoljno veliko da posjeduje cijelo ili gotovo cijelo tržište za određenu vrstu proizvoda ili usluge. Pojam monopol često se koristi za opisivanje entiteta koji ima potpunu ili gotovo potpunu kontrolu nad tržištem. Postoje razni faktori koji stvaraju monopol u određenoj industriji ili sektoru. Najučestaliji bi bili:

1. Nedostatak konkurencije.
2. Nedostatak proizvoda kojima se može poslovati
3. Ulazna barijera na tržište: reguliraju vrijednost robe i usluga na samom tržištu.
4. Ponuda i potražnja nisu uravnotežene.
5. Transparentnost tržišta je nepotpuna.
6. Cijena je promjenjiva i može se mijenjati pojedinačnim aktivnostima kupaca i prodavatelja (dakle, oni ne preuzimaju cijene s tržišta nego stvaraju cijene).
7. Proizvodi/usluge su heterogeni (različiti po svojstvima).
8. Ulazak i izlazak s tržišta su ograničeni.

3.2. Organizacije monopola

One nastaju kao splet brojnih grana industrije u poduzeću. Monopolist ima tržišnu moć, to jest, može utjecati na cijenu dobra. Monopol društvo proizvodi manje, ima veće troškove i prodaje svoj proizvod ili uslugu za višu cijenu nego što bi, ako je tvrtka ograničena konkurencijom. Ovi negativni ishodi obično zahtijevaju nadgledanje vlade te rad po određenim propisima. Monopolističke organizacije dijelimo na:

3.2.1. Vodoravna kombinacija

„Vodoravna kombinacija je kada se povezivanjem raznih privrednih djelatnosti koje imaju istu proizvodnu osnovu, (sirovinsku bazu) stvara monopol te organizacije u određenom sektoru“¹

3.2.2. Okomita kombinacija

„Okomita kombinacija je povezivanje niza uzastopnih djelatnosti koje čine proizvodni proces“²

3.2.3. Kombinacija

„Kombinacija predstavlja povezivanje vodoravne i okomite kombinacije.“³ Ishod ove povezanosti je holding – golema poduzeća koja imaju veću povlasticu u samom poslovanju nasparam ostalih. Što znači da su otporni na veća investiranja, profitna stopa im je stabilna i sposobni su za napredak u tehnologiji. Specifičan način spajanja monopolista je putem raznih: kartela, sindikata (nije isto što i radnički sindikat), trustova i koncerna.

¹ Vodoravna kombinacija
<https://hr.wikipedia.org/wiki/Monopol> (21.10.2020)

Okomita kombinacija
² <https://hr.wikipedia.org/wiki/Monopol> (9.10.2020)

³ Kombinacija
<https://hr.wikipedia.org/wiki/Monopol> (2.10.2020)

3.3. Vrste Monopola

Monopol se dijeli na vrste prema nekoliko kriterija. Kroz daljnje istraživanje fokus je na prirodnom i državnom monopolu koji su usko povezani s obzirom na to da država u našem slučaju upravlja prirodnim monopolima koji zbog prirode njihovih ponuda i usluga moraju imati aktivno nadgledanje od strane državne uprave.

3.3.1. Prirodni monopoli

Putem pojedinih ruda koje su raspoložive zasnivaju svoju snagu. Prirodni monopol može se razviti kada tvrtka postaje monopol zbog visokih fiksnih ili start-up troškova u industriji. "Prirodni monopoli predstavljaju takva stanja kad je jeftinije proizvoditi neki proizvod samo u jednom poduzeću nego u više njih." (Škreb-Kesner, 1994: 152) Oni mogu nastati u industrijama koje zahtijevaju jedinstvene sirovine, tehnologiju, ili je specijalizirana industrija u kojoj samo jedna tvrtka može zadovoljiti potrebe.

3.3.2. Državni monopoli

Prevlast koje imaju takve institucije mogu bitno uticati na donošenje rješenja i na nižim razinama sustava. „Primjeri državnih monopola u Hrvatskoj su HEP, Hrvatske vode, ZET i slično.“⁴

3.3.3. Licencni monopoli

Brojni programi koji imaju i koje drže ove institucije u najvećem dijelu su nosioci intelektualnog vlasništva. Tvrtke koje imaju patent na svojim proizvodima, što sprječava tržišno natjecanje u razvoju istog proizvoda u određenom području mogu imati prirodni monopol. Patenti omogućuju tvrtki da zaradi dobit za nekoliko godina bez straha od konkurencije kako bi se nadoknadila ulaganja u istraživanje i razvoj. Farmaceutskim tvrtkama često su dopušteni patenti i prirodni monopol za promicanje inovacija i istraživanja.

⁴ Državni monopol
<https://hr.wikipedia.org/wiki/Monopol> (29.10.2020)

4. UTJECAJ MONOPOLA

Monopolisti utječu na šire tržište, kupce, dobavljače, i tako dalje. Nadalje, s malo do bez poticaja za poboljšanje svog proizvoda kupci će i dalje poslovati s monopolom zbog raznih faktora pr. cijena, kvaliteta, i tako dalje. Umjesto toga, njihova motivacija može se usredotočiti na zaštitu monopola.

Obilježje monopola je nedostatak ekonomske konkurencije za proizvodnju dobra ili usluge, nedostatak održive zamjenske robe, te mogućnost visoke monopolske cijene mnogo iznad prodavatelja marginalnog troška koji dovodi do prekomjerne dobiti. Kada je tvrtka jedini pružatelj dobara ili usluge, ona može postati dovoljno moćna da spriječi druge tvrtke da uđu na tržište i pružaju konkurenciju. S nedostatkom alternativnih izbora na tržištu, potrošači često ostaju bez izbora nego platiti više cijene koje monopolisti traže ili idu bez željenog proizvoda ili usluge. Međutim, ne možemo generalizirati što bi monopolisti mogli učiniti. Postoji mnogo izazova kad raspravljamo o monopolističkim industrijama i samim monopolima. Zato prvo moramo razumjeti kako se ti teorijski aspekti primjenjuju u raznim industrijama i što se događa u stvarnom životu.

5. MONOPSON

Monopson se odnosi na tržište sa samo jednim kupcem u odnosu na mnogobrojnu tržišnu konkurenciju. Dok pod monopsonske moći podrazumijevamo mogućnost utjecanja kupca na oblikovanje cijene dobra s obzirom na postojanje jednog ili nekoliko kupaca.

„Monopson je tržišno stanje u kojem postoji jedan kupac nasuprot mnogo konkurencijskih prodavača“ (Benić, 2017: 429). Tom je kupcu na raspolaganju sveukupna ponuda određenog dobra, a ako monopsonističko poduzeće želi više inputa, mora platiti više za sve jedinice inputa, a ne samo za dodatnu (Benić).

Monopson se može prikazati i formulama. Dakle, „u monopsonu je $MC_a > p_a$, pa je krivulja MC_a viša od krivulje $AC_a = p_a$ “ (Benić, 429). Isto tako, „krivulja $AC_a = p_a$ daje krivulju ponude inputa S_a “ (Benić, 2017: 429).

Maksimizacija dobiti moguća je u monopsonu tako da monopsonist kupuje dodatne jedinice inputa a sve dok mu ona pridonosi više porastu ukupnog prihoda nego troška (Benić). Ovaj princip je jednak svim ostalim tržišnim stanjima (Benić, 2017).

Ravnoteža monopsona se također može prikazati formulama. „Monopsonist zapošljava input a tako dugo dok je $MRP_a > MC_a$ i sve dok ne postigne $MRP_a = MC_a$. No, cijena koju monopsonist plaća dana je odgovarajućom točkom na pravcu S_a “ (Benić, 2017: 430).

Razlika u cijeni $p_{a2} - p_{a1}$ se zove monopsonistički profit ili eksploatacija, jer monopsonist plaća input a manje nego što svaka njegova jedinica pridonosi ukupnom prihodu (Benić, 2017).

Monopsonist mora upotrebljavati apsolutne iznose svakog varijabilnog inputa kako bi proizveo output maksimirajućeg profita (Benić, 2017). „To postiže kad je (...) output najvećeg profita ujedno i output najmanjeg troška, dok output najmanjeg troška ne mora uvijek biti i output najvećeg profita (Benić, 2017: 431).

Tržišne kombinacije „mogu se promatrati tako da poduzeće prodaje proizvod na tržištu savršene konkurencije, da je monopolist, oligopolist ili da vladaju uvjeti monopolističke konkurencije“ (Benić, 2017: 431), a da na tržištu dobara prihvaća tržišnu cijenu ili je monopsonist (Benić, 2017).

„Monopsonska moć omogućuje kupcu da kupuje dobra povoljnije od cijene na konkurentnom tržištu“ (Pindyck, 2005: 352). Ona ovisi o tri čimbenika: elastičnosti tržišne ponude, broju

kupaca i njihovoj interakciji (Pindyck, 2005). „Ako je elastičnost niska, veća je razlika između graničnog i prosječnog izdatka, pa kupac ima veću monopsonsku moć, i obrnuto“ (Pindyck, 2005: 356). Nadalje, kada je na tržištu puno kupaca, nijedan nema veliki utjecaj na cijenu, pa se monopsonska moć javlja kad postoji manji broj kupaca (Pindyck, 2005). Zaključno, ako su kupci u agresivnoj interakciji, povisit će cijenu proizvoda skoro do granične vrijednosti i imat će malu monopsonsku moć (Pindyck, 2005). No, ako kupci surađuju, cijene neće biti visoke, a monopsonska moć hoće (Pindyck, 2005). Osnovno granično načelo glasi da treba „nastaviti kupovati jedinice dobra sve dok zadnja kupljena jedinica donosi dodatnu vrijednost ili korist, jednaku trošku posljednje jedinice“ (Pindyck, 2005: 352). Za dodatnu korist postoji pojam granična vrijednost ili korisnost, koju određuje krivulja potražnje (Pindyck, 2005). Ona ima negativan nagib jer se granična vrijednost „dobivena kupnjom još jedne jedinice dobra smanjuje s porastom ukupne kupljene količine“ (Pindyck, 2005: 352).

„Dodatni trošak kupnje još jedne jedinice dobra naziva se granični izdatak“ (Pindyck, 2005: 352). Konkurentski kupac nema utjecaja na cijenu, pa je trošak svake jedinice isti i jednak je tržišnoj cijeni dobra (Pindyck, 2005). Cijena koja se plati za jedinicu je prosječni izdatak i isti je za sve jedinice (Pindyck, 2005).

5.1. Granični prihod

„Kod odlučivanja koliko kupiti, granična vrijednost od zadnje kupljene jedinice jednaka je njenom graničnom izdatku“ (Pindyck, 2005: 352). No, „krivulja tržišne ponude nije krivulja graničnog izdatka“ (Pindyck, 2005: 353). Krivulja tržišne ponude pokazuje koliko se mora platiti po jedinici dobra, odnosno ona je krivulja prosječnog izdatka (Pindyck, 2005).

Nadalje, razlika između monopolista i monopsonista je u tome što monopolist može naplaćivati cijenu iznad graničnog troška jer ima negativan nagib krivulje potražnje, pa je granični prihod manji od prosječnog (Pindyck, 2005). Monopsonist pak „može kupiti dobro po cijeni ispod svoje granične vrijednosti“ (Pindyck, 2005) jer je krivulja ponude rastuća, a granični izdatak mu je veći od prosječnog (Pindyck, 2005).

Budući da su u monopsonu i cijena i količina niže, kupčev višak se povećava, a proizvođačev smanjuje, što dovodi do gubitka probitka, odnosno blagostanja (Pindyck, 2005).

Granični prihod je „promjena prihoda koja proizlazi iz povećanja proizvodnje za jednu jedinicu proizvoda“ (Pindyck, 2005: 328). S druge strane, prosječni prihod je „cijena koju (monopolist) dobiva po prodajnoj jedinici proizvoda“ (Pindyck, 2005: 328).

Prihod se povećava ako je granični prihod pozitivan, a u slučaju negativnog graničnog prihoda, prihod će se smanjiti. „Profit se maksimalizira kada je granični prihod jednak graničnom trošku“ (Pindyck, 2005).

5.2. Prosječni prihod

Prosječni prihod prikazuje prosječni iznos prihoda koja neka kompanija postiže na svakoj prodanoj jedinici dobra. Na primjer da kompanija napravi 100 čaša te svaku proda po 10 kuna, prosječni prihod iznosi 10 kuna, zato što svaka jedinica outputa ostvarila je prihod od 10 kuna. Prosječan prihod isti je samoj razini cijena.

6. REGULACIJA TRŽIŠTA

Kod monopola s regulacija tržišta javlja iz mnogih razloga, no prema autorici Marini Kesner-Škreb regulacija tržišta je "skupina državnih mjera kojima se izravno ograničavaju ili kontroliraju odluke pojedinih poduzeća ili grana ne bi li se tako zaštitio društveni interes." Nadalje, autorica dijeli njihove "djelatnosti u dvije skupine: one koje ograničavaju tržišnu moć reguliranih poduzeća i one kojima je glavni cilj zaštita i sigurnost radnika i potrošača." Regulacijom tržišta se mogu smanjiti negativni utjecaji monopola na kupce i dobavljače. No ovisno o državi mjere su različite, dok u današnjem poslovnom svijetu globalizacija dopušta poslodavcima da iskoriste najbolje opcije raznih zemalja. U njenom osvrtu na regulaciju finansijskih tržišta, navede su i razlike između Europe u kojoj se monopoli nacionaliziraju u vodstvu su države dok u Sjevernoj Americi na primjer sustav funkcionira na pregled "regulativnih agencije države" koje služe za nadgledanje poslovnih procesa. No kao što je autorica došla do zaključka "... regulacija često gubi svoju početnu svrhu i umjesto da služi zaštititi potrošača, njezinim se "blagodatima" počinju služiti regulirana poduzeća koja su se regulacije dočepala u političkom procesu." (Kesner-Škreb,1994: 153) Što znatno onemogućava demonopolizaciju određenih industrija u kojima nema potrebe za monopolističkim natjecanjem. Kad raspravljamo prirodan monopol na primjer, razumljivo je zašto je potrebno da monopol postoji. Te u tom slučaju se treba prilagoditi toj situaciji i stvoriti dobar odnos s kupcima, zaposlenicima i dobavljačima.

6.2. Regulacija na razini prosječnog troška

Pravilo o određivanju prosječnih troškova standardizirana je strategija određivanja cijena koja se nameću određenim poduzećima kako bi ograničili ono što ta poduzeća mogu naplatiti svojim potrošačima za svoje proizvode ili usluge na cijenu jednaku troškovima potrebnim za stvaranje proizvoda ili usluge. To podrazumijeva da će poduzeća postaviti jedinične cijene proizvoda relativno blizu prosječnog troška potrebnog za proizvodnju. Ova metoda određivanja cijena često se nameće prirodnim, ili pravnim, monopolima. Određene industrije (kao što su elektrane) imaju koristi od monopolizacije.

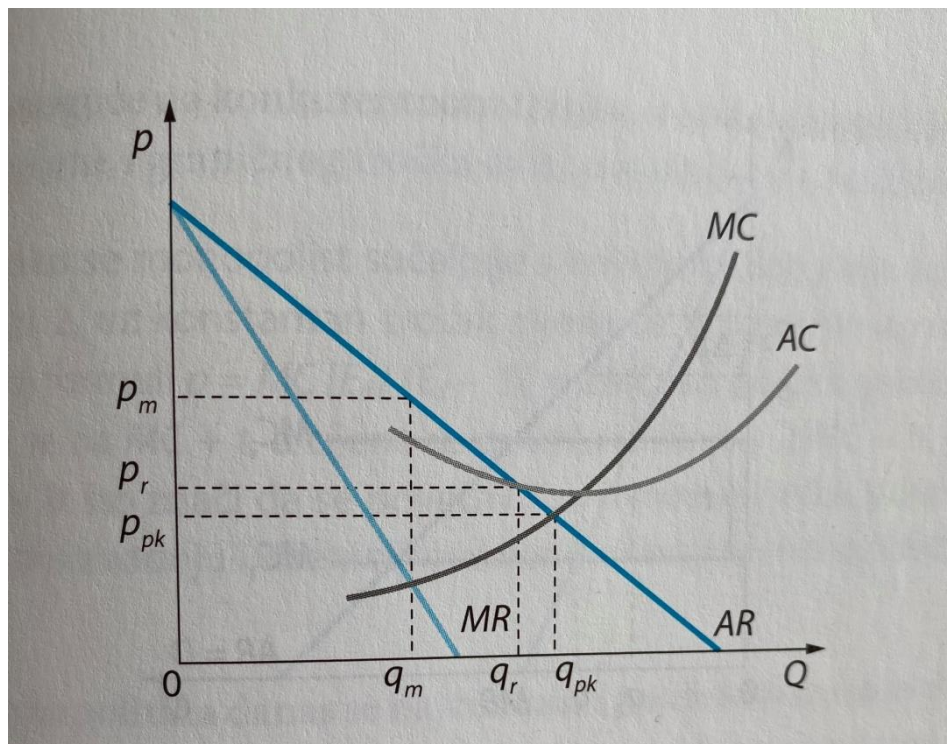

Figura 1. Reguliranje monopola na razini prosječnog troška (Benić, 2017: 361)

U sljedećem grafu može se uočiti kako bi se cijene proizvoda ili usluge ponašale u ne-reguliranom tržištu (p_m, q_m) te kako bi se ponašale u ne monopolističkom tržištu (p_{pk}, q_{pk}) iz čega dolazimo do proizvodnje q_r po cijeni od p_r što donosi prosjek najbolje cijene koju monopol može postaviti kako bi se održala kvaliteta usluge ili proizvoda i ujedno najbolja cijena za kupce.

6.3. Reguliranje monopola porezima

Vlada može regulirati monopol putem oporezivanja, nametanjem poreza po jedinici proizvoda (Specifični porez) ili nametnuti fiksni iznos poreza (lump-sum tax) neovisno o njegovom ostvarenju. (Benić, 2017: 361)

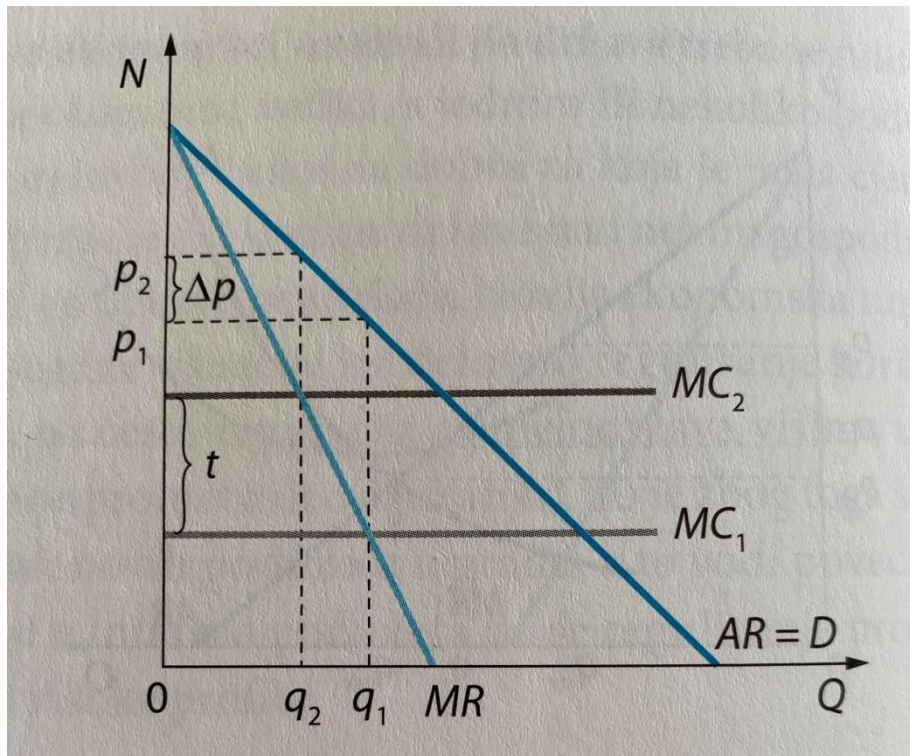

Figura 2. Regulacija monopola porezom po jedinici proizvoda. (Benić, 2017: 362)

Figure 2 prikazuje kako bi porez po jedinici utjecao na cijenu proizvoda kada je cijena manja od iznosa poreza.

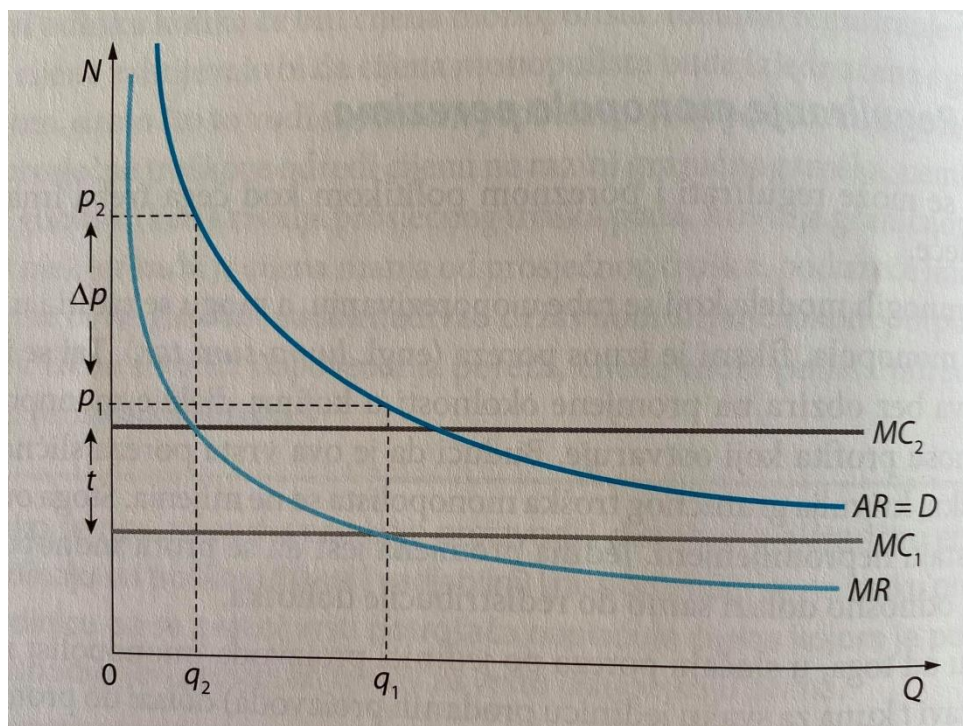

Figura 3. Regulacija monopola porezom po jedinici proizvoda 2. (Benić, 2017: 362)

Figura 3 nam pokazuje kako bi porez utjecao na cijenu proizvoda kada je cijena veća od iznosa poreza.

Ishodi:

1. Manjak prodaje.
2. Potrošači dijele teret troška posebnog poreza.
3. Manjak profit-a.
4. U kojoj mjeri će monopolist prebaciti teret poreza po jedinici na potrošača ovisi o elastičnosti njegove ponude i potražnje za proizvodom.

U drugom slučaju država može nametnut porez kao što je porez na dobit ili naknada za licencu. Lump sum tax nameće se poduzeću bez obzira na njegovu razinu ostvarenja što se tretira kao fiksni trošak.

Ishodi:

1. Prodaja ostaje ista
2. Cijena ostaje ista.
3. Manjak profita
4. Potrošač ne snosi trošak poreza.

6.4. Regulacija monopola

Viša cijena kao posljedica monopola za razliku od one u potpunoj konkurenciji u većini slučajeva donosi veću dobit. Država regulira monopolsko poduzeće te ograničava povećanje cijena proizvoda poduzeća. Državno reguliranje donosi veću dobit poduzećima, a ne potrošačima i samim time drži cijene višima umjesto da su niže. Produženjem reguliranjapovećava se profit što je u interesu poduzeća. "Petrošači uvijek najviše koristi imaju od konkurencije jer ona povećava djelotvornost i snižava cijene." (Benić, 2017: 360)

6.5. Oligopol

Oligopol kao jedan od tipova tržišta izrazito je zastupljen u industriji. Jedan je od koncepta modernog tržišta. Osnovna karakteristika oligopola je utjecaj koji imaju prodavači u manjem broju, a s velikom moći reguliranja politike cijena koja znatno utječe na druga poduzeća i samo tržište uz lako nadomještanje tih proizvoda. Pri ulasku u branšu postoje i barijere, te su prilično izraženi veliki troškovi na koje se nadovezuje oprema vezana za proizvodnju. Pri tom tržišnom stanju i određivanju vlastite poslovne politike i regulacije cijena mora se obratiti pažnju na konkurenciju i njihovu poslovnu politiku.

6.6. Duopol

Kao najjednostavniji tržišni aspekt oligopola u kojem djeluju dva prodavača (ponuđača) naspram velikog broja kupaca koje uz svoje aktivnosti i protumjere nemaju mogućnost utjecati na mjeru cijena.

6.7. Diskriminacija cijena

Vrlo je proširena u tržišnom gospodarstvu. Implicira konzumiranje različitih cijena za različite potrošače uz ostvarenje profita. Samo povećanje cijena ne može donijeti profit monopolistu. No diskriminacija cijena se može upotrijebiti samo kada su zadovoljeni određeni uvjeti koji su opisani u nastavku teksta.

6.7.1. Prvi stupanj diskriminacije

Slabije se upotrebljava u stvarnosti. Za provedbu diskriminacije treba se prodati svaki proizvod zasebno potrošačima po različitoj, ali najvišoj mogućoj cijeni koji bi oni mogli platiti. No kada se radi o većem broju kupaca nije lako izvedivo prodati im proizvode po drugačijim cijenama. Prvi stupanj diskriminacije prepoznatljiv je kod liječnika opće prakse koji zaračunava svoje usluge po različitim kriterijima, zavisno o svojem pacijentu.

6.7.2. Drugi stupanj diskriminacije

Najčešće ga uspoređujemo vodnim uslugama gdje potrošač jedan mjesec plaća usluge po određenoj cijeni, a svaki drugi mjesec po znatno manjoj, samim time potrošač je diskriminiran.

6.7.3. Treći stupanj diskriminacije

Vidi se u slučaju kad se isti proizvodi prodaju na raznim tržištima po drugačijim cijenama. Na primjer cijena avionskih karata kupljenih duplo ranije od termina leta će dodatno smanjiti cijenu karte. Dok će zrakoplovna kompanije naplatiti veću sumu poslovnoj osobi jer njihove letove plaćaju tvrtke.

7. PRAVILA ODREĐIVANJA CIJENA

Poduzeća najčešće koriste nemarginalno određivanje cijena a najrašireniji oblik je cjenovna određenost maržom. Poduzeća ju često koriste radi jednostavnosti i maksimiranja dobiti.

7.1. Linija cijena

Da bi se pravilno formirale cijene proizvoda trgovinska poduzeća koristi se politikom linija cijena, pri istoj se selektiraju i određuju cijene koje će imati posebne grupe proizvoda i asortimana istih. Pri odabiru proizvoda tu su bitne razlike u cijeni koje omogućuju kupcu lakše raspoznati kvalitetu samoproizvoda s tim da razlika u cijeni ne smije biti niti previsoka niti preniska. Kod politike linije cijena stavlja se naglasak na to da cijena asortimana bude isključivo po određenoj cijeni. Linija cijena često se upotrebljava u prodaji široke potrošnje i prodaji odjevnih predmeta.

7.2. Psihološke i promotivne cijene

Iznosi koji se mogu vidjeti u trgovinama često privlače kupce. To su cijene koje mogu biti minimalne i maksimalne. Minimalne mogu biti ako je u pitanju rasprodaja ili marža. Visoke cijene određuje trgovac za koje smatra da bi ti iznosi trebali biti za taj proizvod. Često možemo naići na privlačne cijene robe koje primamljuju kupce kako svojom kvalitetom ili brandom. Obično su to neki popularni proizvodi ili proizvodi za masovnu proizvodnju. Svaki proizvod se prodaje u većim količinama ili nekoliko njih u komadu što im omogućava bolju prodaju nego što bi bilo inače. Određene cijene utječu na samu psihu čovjeka.

8. MONOPOL U HRVATSKOJ

U sljedećem dijelu rada analizirani su najveći monopoli u Hrvatskoj trenutno. Prolazeći kroz njihovu organizacijsku strukturu, djelatnosti, industriju i posljedice uzrokovane razvojem monopola. Primjeri odabrani su u većinskom ili cjelokupnom vlasništvu Republike Hrvatske, što daje uvid u poslovanje državnog i privatnog sektora u Republici Hrvatskoj. HEP više nije jedan od čistih monopola zbog svoje konkurencije koju dobiva 2013. godine, a zove se RWE koja mijenja naziv u E.ON. „Rezultat je to preslagivanja na europskom energetsom tržištu, u sklopu čega je njemački energetska div E.ON preuzeo RWE-ovu podružnicu Innogy.“⁵ Navedeni su HEP, iako su unazad nekoliko godina dobili svoje konkurente na tržištu. Što je zapravo za krajnje korisnike odnosno kupce izuzetno važno jer su kupci ti koji najviše trpe, zbog nametnutih visokih cijena usluga. Često poduzeća koja su monopolisti tijekom vremena postaju neefikasna i neinovativna. Razlog tome jest što imaju sigurnu poziciju na tržištu i ne moraju se zabrinjavati konkurencijom što dovodi do prestanka ulaganja u razvoj proizvoda ili usluga.

8.1 HRVATSKA ELEKTROPRIVREDA

Naša najveća tvrtka koja se bavi distribucijom električne energije organizirana je kao dioničko društvo. Ona podrazumijeva prijenos energenata kao što su struja i plin. Time se opskrbljuju kućanstva, tvrtke i ostale institucije kao krajnji korisnici.

8.1.1. Organizacija

„Hrvatska elektroprivreda organizirana je u obliku koncerna kao grupacija povezanih društava u HEP grupu.“⁶ HEP Proizvodnja d.o.o. je dio HEP skupine koja u potpunoj prepuštenosti ovlastima upravlja svim elektranama koje posjeduje. Opozicijsko društvo je HEP d.d., čija je karakteristika korporativno upravljanje grupe HEP, garantira da će izvršiti sve svoje obaveze prema klijentima. „Unutar HEP grupe jasno su odvojena (upravljački, računovodstveno i pravno) društva koja obavljaju regulirane djelatnosti (prijenos i distribucija) od ne-reguliranih djelatnosti (proizvodnja i opskrba)“.⁷

⁵ Monopol u Hrvatskoj

<http://www.energetika-net.com/vijesti/energetsko-gospodarstvo/rwe-u-hrvatskoj-od-sada-je-e-on-29747>
(30.10.2020)

⁶ Organizacija

<http://www.hep.hr/o-hep-grupi/25> (30.10.2020)

Organizacija

⁷ <http://www.hep.hr/o-hep-grupi/25> (5.10.2020)

8.1.2. Usluge i djelatnost

HEP ODS bavi se distribucijom električne energije pri kojoj mora ponuditi standardne i nestandardne usluge. „Standardne usluge su sve one usluge čiji su troškovi sadržani u naknadi za korištenje mreže ili cijeni električne energije.“⁸ HEP ODS nudi i nestandardne usluge koja se naplaćuje „Pravilima nestandardnih usluga operatora distribucijskog sustava.“⁹ „HEP grupa raspolaže sa 4.000 MW instalirane snage za proizvodnju električne energije i 974 MW snage za proizvodnju topline.“¹⁰ HEP ujedno upravlja sa osam termoelektrana i dvadeset i pet hidroelektrana. Štoviše suvlasnik je i Nuklearne elektrane Krško. „Iz postojećih izvora (uz NE Krško i TE Plomin) u hrvatskom elektroenergetskom sustavu moguće je proizvesti približno 14,5 TWh električne energije, a za pokrivanje ukupne godišnje potrebe kupaca u Hrvatskoj iz uvoza se nabavlja daljnjih 2 TWh.“¹¹ „Električnu energiju u HEP grupi proizvodi TE Plomin d.o.o., društvo u suvlasništvu HEP-a d.d. i RWE Power, koje upravlja termoelektranom snage 210 MW. HEP d.d. je suvlasnik i Nuklearne elektrane Krško u Republici Sloveniji.“¹² Obnovljivi izvori energije koji spadaju u HEP grupu su hidroelektrane, sunčane elektrane i bioelektrane – toplane. Sunčane elektrane su jedan od obnovljivih izvora energije koja pomoću sunčeve svjetlosti koju upija kroz svoje panele stvara energiju koju pretvara u struju. Na taj način se štedi električna energija i pomoću prirode stvara tako reći besplatnu struju. Mjesto postavljanja može biti svuda, no sve je češće postavljanje na sam krov zgrade ili kuće. Moguće je postaviti duž cijelog krova ili samo neki dio. Dakako, većom površinom mjesta koje zauzima proizvodi veću odnosno snažniju energiju. „HEP Obnovljivi izvori energije d.o.o. bave se pripremom, izgradnjom i korištenjem obnovljivih izvora energije (vjetar, biomasa, Sunčeva energija, mali vodotoci, geotermalne vode i dr.).“¹³ APO je inženjerska tvrtka i članica HEP grupe. Bavi se zaštitom okoliša. Tvrtka APO d.o.o. sa svojim

⁸ Usluge i djelatnost

<https://www.hep.hr/ods/korisnici/usluge-178/178> (16.9.2020)

Usluge i djelatnost

⁹ <https://www.hep.hr/ods/korisnici/usluge-178/178> (29.10.2020)

Usluge i djelatnost

¹⁰ https://hr.wikipedia.org/wiki/Hrvatska_elektroprivreda (18.9.2020)

Usluge i djelatnost

¹¹ https://hr.wikipedia.org/wiki/Hrvatska_elektroprivreda (18.9.2020)

Usluge i djelatnost

¹² https://hr.wikipedia.org/wiki/Hrvatska_elektroprivreda (25.10.2020)

Usluge i djelatnost

¹³ https://hr.wikipedia.org/wiki/Hrvatska_elektroprivreda (29.10.2020)

radom započinje 1991. godine. „Nudi izradu temeljnih dokumenata sustava zaštite okoliša.“¹⁴ Ujedno se bavi i radioaktivnim otpadima i materijalom.

8.1.3. Industrija

Od kraja 20. stoljeća, struja se smatra "prirodnim monopolom", učinkovita samo ako je na tržištu sudjelovao ograničen broj organizacija. Uzrok čega je potreba za velikim brojem klijenata (kupaca) kako bi podržao mrežu i omogućiti stvaranje jeftine električne energije. U nekim područjima vertikalno integrirana poduzeća osiguravaju sve faze od proizvodnje do maloprodaje, a samo vladini nadzor regulirao je stopu strukture povrata i troškova. U slučaju Hrvatske tvrtka koja pruža sve energetske usluge vođena je od strane države što stvara monopol u električnoj industriji u Hrvatskoj. Što je u određenim parametrima ima pozitivan utjecaj na građane. No ne i za širu sliku upotrebe i stvaranja energije po pristupačnim cijenama. Naime HEP ima istinsku konkurenciju, nema čisti monopol odnosno nije jedini na tržištu. Tu konkurenciju predstavlja njemačka tvrtka RWE. Ona je svojim dolaskom na Hrvatsko tržište predstavila povoljniju ponudu kako bi građani mogli ostvariti uštedu od 12 posto i to na cijelu godinu.

8.1.4. Posljedice

U slučaju Hep-a prvo pitanje koje se pojavljuje je kao i kod bilo kojeg monopola, malo je ili nimalo poboljšanja u načinu proizvodnje i distribucije električne energije. Svatko ovisi o jednom izvoru kako bi ih opskrbljivali onim što je bitan proizvod u današnjem svijetu. Industrija je visoko regulirana od strane vlade i kao što je kasnije vidljivo zbog pitanja mita i korupcije u ovoj regiji, teško je doći do potrebnih promjena koje dolaze s novom tehnologijom i razvojem konkurencije u industriji. Nadalje, kao i kod svakog vladinog sustava, promjene koje trebaju stupiti na snagu spore su i zahtijevaju prolazak kroz komplicirani birokratski sustav koji je sam po sebi zastario.

8.2.HRVATSKE VODE

8.2.1. Organizacija

Organizirane po teritorijalnom i funkcionalnom principu te se gledaju kao pravna osoba no koju se po ustanovama primjenjuju daljnji propisi. Tijelo upravljanja je Upravno vijeće, a voditelj poslovanja je generalni direktor. Ustrojstvo dalje dijelimo na dvije osnovne cjeline: direkciju i vodnogospodarske odjele, koje su daljnje podijeljene u sektore po djelatnostima. (Hrvatske Vode, 2020)

8.2.2. Usluge i djelatnost

„Izrada planskih dokumenata za upravljanje vodama.“¹⁵ Korištenje same vode izrazito je zastupljeno. Voda je prisutna prvenstveno u prirodi. Može se naći u obliku izvorske, pitke vode ili potoka, rijeka. Ljudi upotrebljavaju vodu u svim mogućim segmentima. Koristi se u kućanstvu za osobnu higijenu, kulinarstvo, pranje rublja, auta... Sastavni je dio čovjekovog organizma i do 70 posto tjelesne mase. „Melioracijska odvodnja, korištenje, zaštita same vode te navodnjavanje spada također usluge i djelatnost hrvatskih voda.“¹⁶ Prednosti ovoga nacrtu prijedloga je u tome da se strateškim planom, raznim strategijama vodi briga o upravljanju i korištenju resursa kao što je pitka voda. Kriva procjena u planiranju i provođenju mjera upravljanja može izazvati negativnosti. Primjerice zbog nedostatka vode u ljetnom periodu na određenim regijama može stvarati velike probleme jer ne stiže do krajnjih korisnika.

Uređenje i zaštita od štetnog djelovanja voda

„Praćenje i utvrđivanje hidroloških prilika (uključivo motrenje, prikupljanje, kontrolu, obradu, čuvanje i objavu hidroloških podataka, analizu hidrološkog režima, prognozu hidroloških ekstremnih pojava, poplava i suša).“¹⁷ Njihova glavna zadaća je ujedno i sama „Procjena poplavnih rizika, praćenje stanja vodotoka i stanja regulacijskih i zaštitnih vodnih građevina; investitorski poslovi u gradnji i održavanju regulacijskih i zaštitnih vodnih građevina; nadzor nad gradnjom i održavanjem regulacijskih i zaštitnih vodnih građevina.“¹⁸

¹⁵ Usluge i djelatnost
<https://www.voda.hr/hr/djelatnost> (16.9.2020)

¹⁶ <https://www.voda.hr/hr/djelatnost> (29.10.2020)

¹⁷ Uređenje i zaštita od štetnog djelovanja voda
<https://www.voda.hr/hr/djelatnost> (3.11.2020)

¹⁸ Uređenje i zaštita od štetnog djelovanja voda
<https://www.voda.hr/hr/djelatnost> (2.11.2020)

Zaštita voda

„Upravljanje kakvoćom voda, provedba monitoringa površinskih, uključivo i priobalnih voda i podzemnih voda, uključivo i laboratorijske poslove u provedbi monitoringa, primjena i nadzor nad primjenom drugih obveznika primjene mjera iz Državnoga plana mjera za slučaj izvanrednih i iznenadnih onečišćenja.“¹⁹ Za rast i razvoj biljnog, životinjskog svijeta ujedno i ljudi potrebna je voda. Ona je neophodna za život. Tu spadaju i „Investitorski poslovi u gradnji i održavanju građevina za osnovnu melioracijsku odvodnju; nadzor nad gradnjom i održavanjem građevina za osnovnu melioracijsku odvodnju.“²⁰ „Davanje mišljenja, a iznimno i suglasnosti, na provedbene propise koje na temelju Zakona o vodama donose jedinice lokalne samouprave i/ili jedinice regionalne (područne) samouprave, sufinanciranje gradnje građevina javne odvodnje otpadnih voda i nadzor nad namjenskim trošenjem sredstava u gradnji.“²¹

Upravljanje javnim vodnim dobrom i administracija

„U vođenju vodne dokumentacije i jedinstvenog informacijskog sustava voda te izdavanje vodopravnih akata u skladu sa Zakonom o vodama, davanje koncesije za gospodarsko korištenje voda, nadzor nad provođenjem uvjeta iz vodopravnih akata i koncesijskih uvjeta.“²² „Nadalje obračun naknada za koncesije za gospodarsko korištenje voda te obračun i naplata vodnih naknada u skladu sa zakonom kojim se uređuje financiranje vodnoga gospodarstva.“²³

¹⁹ Zaštita vode

<https://www.voda.hr/hr/djelatnost> (3.11.2020)

²⁰ Zaštita vode

<https://www.voda.hr/hr/djelatnost> (30.10.2020)

²¹ Zaštita vode

<https://www.voda.hr/hr/djelatnost> (31.10.2020)

²² Upravljanje javnim vodnim dobrom i administracija

<https://www.voda.hr/hr/djelatnost> (1.11.2020)

Upravljanje javnim vodnim dobrom i administracija

²³ <https://www.voda.hr/hr/djelatnost> (3.11.2020)

8.2.3. Industrija

U najjednostavnijem obliku, vodna industrija postoji za pružanje pitke vode i otpadnih voda (uključujući pročišćavanje otpadnih voda) stambenim, komercijalnim i industrijskim sektorima gospodarstva. Obično javni komunalni programi rade vodoopskrbnih mreža. Vodna industrija ne uključuje proizvođače i dobavljače flaširane vode, koja je dio proizvodnje pića i pripada prehrambenom sektoru. Također spada pod prirodni monopol koji se javlja kada je najučinkovitiji broj poduzeća u industriji jedan. Prirodni monopol obično će imati vrlo visoke fiksne troškove što znači da je ne praktično imati više od jedne tvrtke koja proizvodi dobro. Međutim, ne možemo ga usporediti s električnom industrijom jer su resursi u pitanju potpuno različiti i zahtijevaju različite pristupe u upravljanju. U slučaju Hrvatske Vode, potrebno je imati opskrbu kojom upravlja vlada jer se resurs ne može proizvesti.

8.2.4. Posljedice

Vanjska kontrola neovisnog regulatora nad monopolističkim poslovanjem u tom području očito je nužna i opravdana. Može i mora predstavljati metodu zaštite potrošača od monopolističkog povećanja cijena. S druge strane, ta vanjska intervencija u određivanju cijena vode ne smije ugroziti ekonomsku racionalnost poslovanja vodoopskrbnih društava, jer bi dugoročno narušila stabilnost i kvalitetu vodoopskrbne opskrbe vodom. Međutim, vanjski je utjecaj potreban i kako bi se monopolisti potaknuli da se uključe u opskrbu vodom tim marginalnim potrošačima, na koje su troškovi povezivanja s mrežom previsoki. Razlog za to je visoki fiksni troškovi u poslovanju s vodoopskrbom, koji imaju presudan utjecaj na poslovanje i poslovne rezultate. (Sopta & Ključević, 2017)

U najrazvijenijim zemljama cijena vode je ekonomska, dok se opskrba vodom u Hrvatskoj financira iz fiskalnih i parafiskalnih izvora. Temeljni problem u vodoopskrbi danas je njegova ne održivost u gotovo svim segmentima. Mnogi izvori pitke vode su kontaminirani i potpuno ili pretjerano koriste, neki od njih nepovratno, a oni u obalnim područjima su dodatno izloženi upad slane vode (salinizacija).

8.3.HRVATSKE ŽELJEZNICE

„Hrvatske željeznice (HŽ) ime je javno prometne tvrtke za upravljanje željezničkom infrastrukturom, te za javni, putnički i teretni prijevoz u Republici Hrvatskoj.“²⁴ Kako bi se ljudi što više vozili željeznicama ujedno ih upotrebljavali i za prijevoz robe potrebno je uložiti u samu obnovu i izgradnju pruga. U tom području težište pada na izgradnju novih željeznica koje sufinancira Europski fond. „Prva željeznička dionica na području današnje Republike Hrvatske sagrađena je 1860. godine u Međimurju: željeznička pruga iz mađarske Nagykanizse preko Čakovca i Kotoribe vodila je dalje prema Pragerskom u Sloveniji.“²⁵

8.3.1. Organizacija

Poduzeće je u državnom vlasništvu. Razdvajanjem od 1. studenog 2012. nastaju tri zasebna i samostalna poduzeća HŽ Cargo d.o.o., HŽ Putnički prijevoz d.o.o., HŽ Infrastruktura d.o.o. (Wikipedia, 2020)

8.3.2. Usluge i djelatnosti

Bavi se prijevozom putnika i stvari u unutarnjem i međunarodnom prometu te izgradnjom, osuvremenjivanjem i održavanjem željezničke infrastrukture i vozila. „U Hrvatskoj je danas izgrađeno 2.988,796 km željezničkih pruga.“²⁶ Korištenjem željezničkog prijevoza znatno se smanjuje zagađenje okoliša. „Željeznica je također u prednosti jer putnicima omogućuje prijevoz do posla uz povećanje razine kvalitete i proizvodnog vremena, omogućuje pouzdanu mobilnost i prijevoz te smanjuje negativan utjecaj na okoliš.“²⁷ Putnički prijevoz ujedno je i komforan jer tijekom vožnje moguće je obavljati obaveze poput čitanja knjiga, druženje s kolegama te se odmoriti. „Sve veće preusmjeravanje ljudi i dobara s cestovnog i zračnog prometa na željeznički očigledan je način smanjenja emisije ugljikova dioksida.“²⁸ Najbrži vlak može dostići 160km/h. „Željeznička infrastruktura se sastoji od 2468 km jednokolosiječne pruge, 254 km dvokolosiječne pruge te 980 km električne pruge 25kV 50Hz.“²⁹

²⁴ Hrvatske željeznice
https://hr.wikipedia.org/wiki/Hrvatske_%C5%BEeljeznice (17.9.2020)

²⁵ https://hr.wikipedia.org/wiki/Hrvatske_%C5%BEeljeznice (30.10.2020)
Usluge i djelatnost

²⁶ https://hr.wikipedia.org/wiki/%C5%BDeljezni%C4%8Dke_pruge_u_Hrvatskoj (25.10.2020)
Usluge i djelatnost

²⁷ <http://www.hzpp.hr/ekologija> (26.9.2020)

Usluge i djelatnost

²⁸ <http://www.hzpp.hr/ekologija> (30.10.2020)

8.3.3. Industrija

Željeznički prijevoz u Europi karakterizira njegova raznolikost, kako tehničke tako i infrastrukturne. Željezničke mreže u zapadnoj i srednjoj Europi često su dobro održavane i dobro razvijene, dok istočna, sjeverna i južna Europa često imaju manje problema s pokrivenosti i/ili infrastrukturom. Nacionalna željeznička poduzeća obično se dijele na zasebne podjele ili neovisna poduzeća za infrastrukturu, putničke i teretne djelatnosti. Putničke operacije mogu se dalje podijeliti na međugradske i regionalne usluge jer regionalne usluge često djeluju u skladu s obvezama javne usluge (koje subvencioniraju neprofitabilne, ali društveno poželjne rute), dok usluge na velike udaljenosti obično funkcioniraju bez subvencija.

8.3.4. Posljedice

Kao i u ostalim dosadašnjim primjerima, posljedice monopolističkog upravljanja željezničkom prugom je dovelo do nerazvijanja ponude i proizvoda. No što se tiče Hrvatske i regije moramo uzeti u obzir da s obzirom na ratno stanje, nije bilo ulaganja u unapređenje željezničke pruge i ponude kao i kod država članica Europske Unije koje su u to doba razvili konkurentnu državnu uslugu željezničkog prijevoza. Međutim, budući da je Hrvatska dio EU-a, morat ćemo se pridržavati novog sustava i regulatornih promjena koje propisuje Europska unija. Europska unija nastoji olakšati prekogranično poslovanje te uvesti tržišno natjecanje s nacionalnim željezničkim mrežama. Što će uvelike utjecati na korištenje ovog prometnog sustava i učiniti ga praktičnim i jeftinijim za potrošače.

²⁹ Usluge i djelatnost
https://hr.wikipedia.org/wiki/Hrvatske_%C5%BEeljeznice (30.10.2020)

8.4.HRVATSKE ŠUME

To je vrlo važna institucija u gospodarstvu Republike Hrvatske. Prije svega ona vodi brigu o upravljanju svim šumskim površinama i resursima koje su u njezinoj nadležnosti. Šume su pluća zemlje. Njom upravlja ministarstvom poljoprivrede. „Šume su u povijesti Hrvatske narodu služile za preživljavanje, ali i za gospodarski oporavak nakon brojnih teških nesreća i ratova“³⁰ Gotovo cijela Hrvatska je izrazito šumovita stoga se „Hrvatska ubraja u sam vrh europskih zemalja po šumovitosti.“³¹ Ljudi koje žele obraditi dio površine neke šume za to treba obavijestiti javnost. Što se češće vlada područjem šume ona postaje znatno ljepša. „Hrvatske šume d.o.o. danas su troslojno organizirano trgovačko društvo u vlasništvu države s čelom u Zagrebu, 17 uprava šuma-podružnica i 169 šumarija.“³²

8.4.1. Organizacija

Rad kontrolira Nadzorni odbor koje imenuje Vlada Republike Hrvatske, a temeljne odluke donosi Skupština društva. Zapošljavajući oko 8500 radnika, od kojih upravu tvrtke čini 16 Uprava šuma-podružnica (Bjelovar, Buzet, Delnice, Senj, Gospić, Karlovac, Koprivnica, Našice, Nova Gradiška, Ogulin, Osijek, Požega, Sisak, Split, Vinkovci, Zagreb) i 171 Šumarija. U vlasništvu Hrvatskih šuma d.o.o. su Ambalaža d.o.o. Lanišće, Drvna galanterija d.o.o. Vrbovsko, Kamenolomi Krašić d.o.o., Šumska biomasa d.o.o., Hrvatske šume Consult d.o.o. i Rasadnik Piket d.o.o. (Wikipedia, 2020)

8.4.2. Usluge i djelatnosti

„Oko 89% ukupnog prihoda Hrvatske šume ostvaruju prodajom drveta.“³³ Ostvarivanje zarade dolazi putem turizma, iznajmljivanje objekata ili lovstvom. „Hrvatske šume gospodare s 37 državnih lovišta ukupne površine 331.000 ha u kojima domaći i strani lovci mogu loviti rane životinje kao što su: jeleni, srne, zeca, muflona, divlju svinju, medvjeda...“³⁴ Vrste drveća koje su zastupljene u Hrvatskim šumama su jela, smreka, bukva, hrast, bor... „Njihova je osnovna vrijednost sadržana i njihovim općekorisnim funkcijama, u čuvanju tla od erozija,

³⁰ Hrvatske šume

<https://www.hrsume.hr/index.php/hr/ume/opcenito/povijestsum> (26.9.2020)

Hrvatske šume

³¹ <https://www.hrsume.hr/index.php/hr/ume/opcenito/povijestsum> (30.10.2020)

Hrvatske šume

³² <https://www.hrsume.hr/index.php/hr/tvrtka/onama/> (30.10.2020)

³³ Usluge i djelatnosti

<https://www.hrsume.hr/index.php/hr/tvrtka/onama> (27.10.2020)

Usluge i djelatnost

³⁴ <https://www.hrsume.hr/index.php/hr/tvrtka/onama> (23.8.2020)

u oblikovanju krajolika, u promociji turizma.“³⁵ Istra je poznata po gljivama tartufi koje su jedne među skupljim vrstama u svijetu. Njih se može naći u šumama hrasta lužnjaka. Da bi došli do tartufa potrebni su psi koji su specijalizirani za pronalazak gljiva svojim njuhom po zemlji. „U Istri se godišnje pronađe 3-5 tisuća kilograma tartufa.“³⁶

8.4.3. Industrija

Industrije EU-a u šumama sastoje se od četiri glavna sektora: prerade drveta, namještaja, celuloze i proizvodnje i pretvaranja papira te tiskanja. Osim inovacija i održavanja njihove produktivnosti, industrije EU-a za šume trebale bi nadoknaditi svoje globalno visoke troškove proizvodnje upotrebom resursa i energije na najučinkovitiji mogući način. Nadalje, stroža regulacija okoliša s povećanim ciljevima uštede stakleničkih plinova i ciljevima obnovljive energije, potražnja za drvnom biomasom može se povećati, a proizvodi na bazi drva morat će moći dokazati svoj potencijal skladištenja ugljika.

8.4.4. Glavni čimbenici

Hrvatske šume su prirodan monopol koji je potreban s obzirom na resurse. Što se tiče unapređenja usluge i proizvoda postoje mnogi procesi i alati koji se mogu implementirati u industriji po raznim sektorima kako bi osigurali bolje radnike i prilagodili se mjerama Europske Unije. Postoje čimbenici koji podupiru povećanje, kao i smanjenje globalne potražnje za drvenim vlaknima, na primjer. Glavni čimbenici koji bi potencijalno mogli dovesti do globalne oskudice drvenih vlakana su brzi gospodarski rast u Aziji, velike nesreće kao što su izbijanja insekata i razvoj velikih bioenergetskih tržišta. Nadalje, razvoj istaknutih bioenergetskih tržišta uglavnom bi trebao koristiti industriji pilane, koja bi trebala dobiti više cijene za sekundarne proizvode s ograničenim tržišnim natjecanjem s bioenergijskih tržišta sirovina. U budućnosti proizvodne jedinice koje proizvode građevinske komponente, kao i biogorivo, bioplastika i sastojci hrane bi mogle biti integrirane u proces koji bi trebao smanjiti bespotreban trošak prirodnih resursa.

³⁵ Usluge i djelatnost
<https://www.hrsume.hr/index.php/hr/tvrtka/onama> (27.10.2020)

³⁶ Usluge i djelatnost
<https://www.hrsume.hr/index.php/hr/tvrtka/onama> (30.10.2020)

9. ZAKLJUČAK

U ovom radu pisano je o monopolu, vrstama monopola općenito, kako se on manifestira, zatim analizom raznih monopola na području Hrvatske. Na području Hrvatske imamo više vrsta monopola (najviše oligopola) u raznim granama djelatnosti. Prolazeći kroz razne vrste monopola u Hrvatskoj dolazimo do zaključka da iako je monopol u određenim djelatnostima održiv i potreban, potrebna je vanjska suradnja od strane tih pretežito vladinih organizacija. S obzirom na to da je Hrvatska dio Europske Unije, te da se svako desetljeće mjere postrože potrebne inovacije u procesu vođenja određenih resursa. Izvan je područja primjene ovog rada davanja bilo kakvih preporuka o potrebnim regulacijskim promjenama. Međutim, ukratko će se istaknuti nekoliko političkih pitanja iznesenih u analizi scenarija. Prije svega, ovisno o tome koja se budućnost materijalizira, neke promjene vjerojatno će biti neizbježne.

U sve 4 analizirane industrije vidno je da su klimatske promjene glavni čimbenik koji utječe na svaku industriju na svoj način. U Hrvatskoj su procesi upravljanja navedenim resursima također pretrpjeli zbog monopolističkog upravljanja vlade u slučaju inovacija pruženih procesa i usluga. To je dovelo do nepovoljnog položaja organizacija u usporedbi s drugim zemljama EU-a. Međutim, Hrvatska i regija pretrpjele su velike nemire u posljednjih nekoliko desetljeća, rat, politički nemiri, centralizacija, te konačno mito i korupcija na razini lokalne i gospodarske uprave.

S druge strane, potrebna je vladina kontrola u tim industrijama, pa čak i opravdana u određenoj mjeri. Zaključno, kombinacija održivih promjena u regulaciji navedenih industrija, otvoreniji sustav inovacija u tehnologiji specifičnoj za industriju trebao bi biti najbolji način za daljnji razvoj tih industrija. Monopolistička priroda tih organizacija nije nužno loša strategija za daljnji razvoj. Međutim, trebala bi biti otvorenija inovacijama iz vanjskih izvora na lokalnoj i globalnoj razini. Ulaganje u električnu energiju, upravljanje vodama, željeznica i šume postat će potrebno za borbu protiv klimatskih promjena u budućnosti. Vidjevši kako su ove organizacije zaostale trebalo bi biti dovoljno da preispitamo način na koji radimo i upravljamo tim procesima i resursima. Gledajući pozitivne i negativne strane monopola, zaključno je, ovisno o industriji koja je spomenuta, monopol kao što smo dosada imali nije najefikasniji sistem. Zastarjeli procesi, birokratski uvjeti, manjak motivacije, inovativnosti te stvaranje uvjeta za korupcijom su samo dio faktora koji usporava monopole na Hrvatskom

teritoriju. Kako bi našli najbolju strategiju, monopolističke organizacije koje su pod upravom države mogle bi javnim natjecajima doći do inovativnih izvora tehnologije, procesa upravljanja podataka, resursa, i tako dalje. Te određivanje striktnih regulatornih mjera pronaći najoptimalniju strategiju za određenu industriju.

Gledajući razne industrije i kako monopoli mogu utjecati na njih, vidno je da postoje mnogi aspekti određivanja optimalne strategije za približavanje poduzeću ili industriji. I kako koristiti to znanje u bilo kojem pothvatu bilo da je monopolistički ili u konkurentnom okruženju. Gledajući unutarnje procese monopola, uvelike bi utjecalo na njihov ukupni učinak ako bi implementirali kvote i učinkovitije procese dokumentacije. S druge strane, tvrtka u privatnom sektoru uvelike bi koristila od upravljanja njihovim kvotama na održiv i ostvariv način. Nadalje, kad se raspravlja o približavanju monopolima za suradnju također će zahtijevati drugačiju strategiju ovisno o industriji i vrsti upravljanja.

Konačno, potrebno je spomenuti da su, među ostalim izazovima s kojima se Hrvatska suočila, podmićivanje i korupcija u ovoj regiji, predstavljalo glavni čimbenik u načinu na koji se ova zemlja razvila. U svojoj studiji o birokratskom monopolu te prirodi i vremenu mita: Dokazi iz hrvatskih podataka Goel, Budak i Rajh otkrili su kako "Rezultati procjene otkrivaju da je manje vjerojatno da će monopolistički birokrat zahtijevati plaćanje mita." Ne može se raspravljati o pozitivnim i negativnim aspektima monopola, bez razmatranja da ljudsko ponašanje ima veliki utjecaj kada raspravljamo o pozitivnim i negativnim aspektima monopola. A ipak ne uspijevamo razumjeti da bi sveukupno najbolji ishod bio imati pozitivan okoliš za zaposlenike i inovaciju u procesima nakon što se postave temelji. U tom slučaju kada prilazimo monopolu, najbolji način bi bio imati dobro razvijen proces za sve informacije koje bi se trebale ažurirati i stvoriti dugoročni odnos koji može koristiti objema stranama.

10. IZJAVA O AUTORSTVU ZAVRŠNOG RADA

Izjava o autorstvu završnog rada i akademskoj čestitosti

Ime i prezime : Valentina Krajna

Matični broj studenta: 130/17

Naslov rada: Pozitivan i negativan utjecaj monopola u Hrvatskoj

Pod punom odgovornošću potvrđujem da je ovo moj autorski rad čiji niti jedan dio nije nastao kopiranjem ili plagiranjem tuđeg sadržaja. Prilikom izrade rada koristila sam tuđe materijale navedene u popisu literature, ali nisam kopirala niti jedan njihov dio osim citata za koje sam navela autora i izvor te ih jasno označila znakovima navodnika. U slučaju da se u bilo kojem trenutku dokaže suprotno, spremna sam snositi sve posljedice uključivo i poništenje javne isprave stečene dijelom i na temelju ovog rada.

Potvrđujem da je elektronska verzija rada identična tiskanoj te da je to verzija rada koju je odobrio mentor.

Datum:

Potpis studenta:

11. LITERATURA

1. Benić, Đ. Mikroekonomija menadžerski pristup. Školska Knjiga. 2017.
2. Delač, D. *Mikroekonomija za poduzetnike i menadžere*, Veleučilište VERN', Biblioteka Business Class, Zagreb, 2010.
3. Družić, I., Štritof, I., & Gelo, T. Sveobuhvatan pristup regulaciji prirodnih monopola - određivanje poštene stope povrata. *Zagreb International Review of Economics & Business*, 15(1), 49-72. 2012.
4. Pindyck. S. Robert, Rubinfeld. L. Daniel. Mikroekonomija, peto izdanje. MATE d.o.o. Zagreb, 2005.
5. Sopta, M., & Kljucovic, L. *Natural Monopoly Regulation: The Case Of Water Supply In Croatia*. Varazdin: Varazdin Development and Entrepreneurship Agency (VADEA). 2017.

12. INTERNETSKI IZVORI

1. Djelatnost hrvatskih voda. 2020. Preuzeto sa: <https://www.voda.hr/hr/djelatnost>
2. Ekologija. 2020. Preuzeto sa: <http://www.hzpp.hr/ekologija>
3. Energetika – net. 2020. Preuzeto sa: <http://www.energetika-net.com/vijesti/energetsko-gospodarstvo/rwe-u-hrvatskoj-od-sada-je-e-on-29747>
4. Goel, R. K., Budak, J., & Rajh, E. Bureaucratic monopoly and the nature and timing of bribes: Evidence from croatian data. *Comparative Economic Studies*, 55(1), 43-58. 2013. Preuzeto sa: doi:<http://dx.doi.org/10.1057/ces.2012.36>
5. HEP d.d. O HEP Grupi. 2020. Preuzeto sa: <https://www.hep.hr/o-hep-grupi/25>
6. Hrvatske šume. Wikipedia.2020 Preuzeto sa: https://hr.wikipedia.org/wiki/Hrvatske_%C5%A1ume
7. Hrvatske šume. 2020. Preuzeto sa: <https://www.hrsume.hr/index.php/hr/ume/opcenito/povijestsum>
8. Hrvatske željeznice. 2020. Preuzeto sa: https://hr.wikipedia.org/wiki/Hrvatske_%C5%BEeljeznice
9. Hrvatska elektroprivreda. 2020. Preuzeto sa: https://hr.wikipedia.org/wiki/Hrvatska_elektroprivreda

10. HRT Vijesti.Tvrtka. RWE. 2020. Preuzeto sa: <https://vijesti.hrt.hr/213574/hep-konkurencija-ce-nas-potaknuti-da-budemo-bolji>
11. Katalog tvrtki. 2020. Preuzeto sa: <https://www.hgk.hr/documents/katalogzo2013web2757b6f54b920fa.pdf>
12. Machiraju, V. Top five trends that will shape the global rail industry in 2019. Global Railway Review. 2019. Preuzeto sa: <https://www.globalrailwayreview.com/article/78793/top-five-rail-trends-in-2019/>
13. Monopol. Wikipedia. 2020. Preuzeto sa: <https://hr.wikipedia.org/wiki/Monopol>
14. O nama. *Hrvatske Vode*. 2020. Preuzeto sa: <https://www.voda.hr/hr/ustroj>
15. O nama, HŽ Infrastruktura. 2020. Preuzeto sa: <https://www.hzinfra.hr/>
16. Tvrtka. Hrvatske Šume. 2020. Preuzeto sa: <https://www.hrsume.hr/index.php/hr/>
17. Usluge HEP-a. 2020. Preuzeto sa: <https://www.hep.hr/ods/korisnici/usluge-178/178>
18. Željezničke pruge. 2020. Preuzeto sa: https://hr.wikipedia.org/wiki/%C5%BDeljezni%C4%8Dke_pruge_u_Hrvatskoj

13. POPIS TABLICA I GRAFOVA

Figura 1. Reguliranje monopola na razini prosječnog troška (Benić, 2017)

Figura 2. Regulacija monopola porezom po jedinici proizvoda. (Benić, 2017)

Figura 3. Regulacija monopola porezom po jedinici proizvoda 2. (Benić,2017)

14. ŽIVOTOPIS

**Valentina
Krajna**

**DATUM
ROĐENJA:**
02/09/1998

KONTAKT

Državljanstvo: hrvatsko

Spol: Žensko

 Zelene Putine 2
10090 Zagreb, Hrvatska

 tincy.jna@gmail.com

 (+385) 0996389739

O MENI

O meni Vrlo sam vedra, otvorena, komunikativna, i dinamična osoba. Imam veliku želju za stećanjem novih znanja i iskustava. Spremna na individualan i timski rad. Odgovorna sam, savjesna i uredna u izvršavanju postavljenih zadataka. Volim raditi u poticajnoj sredini u kojem mogu učiti od kolega, biti kreativna i razvijati svoje sposobnosti. Brzo usvajam promjene i važno mi je da posao bude dobro obavljen.

Radno iskustvo: • Orbico Beauty 2019 – 2020 • Snimanje spotova i reklama: Vegeta • Cedevita • Kandit - Zvečevo • Kalodont - Saponia • Mc Mafija – film • Vizažist • Rad u dućanu: ShoeBeDo i Peek und Cloppenburg. • Rad kao promotor. • Rad u Mölnlycke Health Care

VJEŠTINE Aktivno poznavanje rada na računalu te korištenje MS Office paketa word, excel, power point. Odlične organizacijske i komunikacijske vještine stećene u radu na timskim projektima fakulteta i sudjelovanju u raznim kulturnim i sportskim manifestacijama.

MOJ HOBI Volim sport te se aktivno bavim fitnessom, klizanjem, taekwondo-om. U slobodno vrijeme usavršavam solo pjevanje.

OBRAZOVANJE 2017. - sada 2013. - 2017. 2010. - 2018. Veleučilište Baltazar Zaprešić Poslovna ekonomija Gornjogradska gimnazija Glazbena škola Zlatka Balokovića - Solo pjevanje - Klavir

OSTALI PODACI Strani jezici : Engleski (aktivno u govoru čitanju i pisanju) Ruski (vrlo dobro u govoru i čitanju) Talijanski (početna razina) Njemački (početna razina) Položen vozački B kategorija.